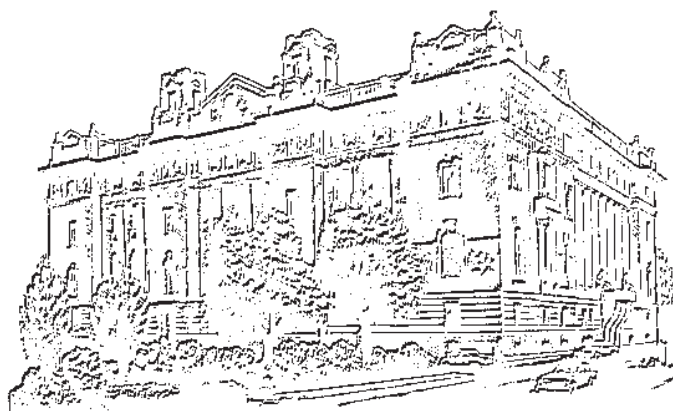

A magyar bankszektor 1998. évi tevékenysége

Budapest, 1999

Készítette a Magyar Nemzeti Bank Bankfőosztálya
Kiadja a Magyar Nemzeti Bank Titkársága
A kiadványt szerkesztette, tördelte és az interneten megjelentette
a Magyar Nemzeti Bank Tájékoztatási osztályának Kiadványi csoportja
1850 Budapest V., Szabadság tér 8–9.
Telefax: 302-3601
A kiadásért felel: Dr. Kajdi József
Terjesztés: Molnár Miklós
Telefon: 312-4484
Internet: <http://www.mnb.hu>

TARTALOM

A bankrendszer működési és szabályozási környezete	5
Makrogazdasági környezet	5
Változások a bankrendszer szabályozásában	6
A piaci struktúra és a kamatok alakulása, a hitelintézetek tulajdonosi összetétele	8
A piac mérete, növekedése	8
A vállalkozói és lakossági kamatok alakulása a bankrendszerben	10
Tulajdonosi struktúra	10
A bankpiac üzletágainak elemzése	12
A vállalkozói üzletág alakulása 1998-ban	12
A vállalkozói üzletág ügyfelek szerinti szegmentációja	12
Ágazati szegmentáció	12
Termékek, szolgáltatások	12
A lakossági piac változásai, új termékek és szolgáltatások 1998-ban	13
Ügyfélszegmensek a lakossági piacon	14
Termékek, szolgáltatások	14
Bankkártyák	14
Fiókhálózat	15

A bankok mérlegszerkezetének elemzése	16
A mérlegstruktúra alakulása	16
Tőkemegfelelés, saját források	18
Idegen források	20
Kihelyezések	22
A bankrendszer mérlegen kívüli tevékenysége	26
A bankrendszer portfóliójának minősége	28
A bankrendszer eredménye	30

A BANKRENDSZER 1998. ÉVI TEVÉKENYSÉGE¹

A BANKRENDSZER MŰKÖDÉSI ÉS SZABÁLYOZÁSI KÖRNYEZETE

Makrogazdasági környezet

A hazai és a nemzetközi pénz- és tőkepiacokon optimista várakozásokkal indult a múlt év. A hazai makrogazdasági és pénzügyi mutatók kedvezően alakultak, ez a bankszektor 1997. évihez hasonló mértékű fejlődését vetítette előre (erről tanúskodnak a bankok 1998. évi üzletpolitikai tervei is). Az 1997-ben megélnékülő gazdaság növekedése 1998. harmadik negyedévéig töretlen volt, azonban ekkor már mutatkoztak a növekedés lassulásának külső és belső jelei. 1998-ban az exportnövekedés mellett a belföldi kereslet bővülése is kellett a termelés növekedéséhez, ami azonban importigénye miatt rontotta a fizetési mérleget.

A GDP közel kétharmadát kitevő lakossági fogyasztás növekedése a múlt év folyamán számottevően gyorsult. A beruházások növekedése az év végére lelassult. 1998-ban az infláció a várakozásokat is meghaladó mértékben csökkent.

A háztartások nettó megtakarítása 22%-kal volt magasabb, mint 1997-ben. A háztartások pénzügyi vagyonának alakulásában is tükröződik az év makrogazdasági szempontból való kétfelé oszthatósága. Az év első felében dinamikusán nőtt a nem pénzügyi értékpapírok, különösen az állampapírok és a tőzsdei részvé-

nyek súlya a vagyonon belül. Ez a növekedés alapvetően a takarékbetétek, betéti okiratok és a devizabetétek rovására történt. A második félév folyamán az első félévben tőzsdei részvényekbe fektetett pénz túlnyomó része visszaáramlott bankbetétbe. Az állampapír megtartotta relatív súlyát. A devizabetétek részarány-csökkenésének az elmúlt két évben tapasztalt dinamikája a megnövekedett árfolyamvolatilitás miatt 1998. második felében megtört. Az életbiztosítók, mint nem banki pénzügyi közvetítők az utóbbi két évben nem tudták lényegileg emelni a pénzügyi közvetítésben betöltött szerepük súlyát.

1998. folyamán a jegybanki eszköztárban több komolyabb módosítás történt. Felfüggesztésre került az MNB-kötvény előre meghirdetett kamattal melletti rendelkezésre állása és az MNB bevezette a zérókupon kötvény kéthetenkénti mennyiségi aukcióját. A jegybank megszüntette az egyhetes aktív és passzív repót, valamint

¹ A bankszektor mérlegének elemzésekor a teljes bankrendszert mutatjuk be, azonban az eredményalakulás és a portfólió minőségének bemutatásakor a Postabank és a Realbank számait figyelmen kívül hagytuk, mivel ezen bankok esetében több év alatt felhalmozott veszteségek kerültek elszámolásra az elmúlt évben, így mind a bázis, mind a tárgyév adatai torzítottak. A Postabank konszolidációjában aktív szerepet játszó MFB ugyanezen adatait is kihagytuk az elemzésből. A Postabank és az MFB tőkehelyezete azóta állami közreműködéssel rendeződött, a Realbank pedig felszámolás alatt áll.

az egyhetes betéti konstrukciót. Ezzel egyidőben az egyhónapos betét esetében a korábbi folyamatos rendelkezésre állást a heti kétszeri szakaszos rendelkezésre állás váltotta fel. Végül szeptember 1-jétől két hétről egy hónapra módosult a tartalékolási periódus hossza, amely lehetővé tette, hogy a banki likviditásmenedzsment könnyebben kezelhesse az adófizetések miatti, hónapon belüli likviditási ciklust.

A magyar gazdaság kedvező kilátásai és a kedvező nemzetközi fejlemények eredményeként az év elejétől áprilisig növekedett a konverziós forintkereslet és a forintkamatok egyenletesen csökkentek. Májustól azonban a forintbefektetésektől elvárt kamatprémium és ezen keresztül a piaci hozamszint emelkedése, a részvényárak volatilitásának növekedése és forint árfolyamának sávon belüli gyengülése vált jellemzővé. Az orosz válság következményeként a tőkeáramlás iránya megfordult, és ezért szeptember elejétől október második feléig a jegybank intervencióra kényszerült az árfolyamsáv gyenge szélén. Az intervenció jelentősen megcsapolta a bankrendszer likviditását, ami költségesebbé tette a bankok likviditásmenedzselését (amihez hozzájárultak a megváltozott jegybanki eszköztárhoz való alkalmazkodás problémái is). A bankok esetenként aktív repó igénybevételére is kényszerültek.

A válság a bankokat saját mérlegeiken és brókercégeiken keresztül is érintette. Számos bank kényszerült tőkeemelésre brókercégeiben, a tőzsdei ársuhanás, valamint a forint árfolyamváltozásai okozta veszteségek miatt.

Az országkockázati szabályozás bevezetése, illetve a bankok prudens céltartalékképzése az országkockázatok tekintetében mérsékelte a válság okozta problémákat. Az orosz gazdaság megrendülése a vállalati ügyfélkör egy részét súlyosan érintette. Szektorális „credit crunch” azonban nem alakult ki.

Változások a bankrendszer szabályozásában

A hitelintézeti törvény módosítása (1997. évi CLVIII. tv.) 1998. január elsejétől lépett hatályba, de a nagyrészt technikai jellegű változások érdemben nem befolyásolták a bankrendszer működését. A legfontosabb változás, melynek hatása hosszabb távon jelentős lehet, a külföldi hitelintézetek fióknyitásának engedélyezése. A módosított Hpt. még nem EU-konform módon szabályozza a külföldiek magyarországi fiókjait, ugyanis dotációs tőkekövetelményt állít, amely a prudenciális szabályok (tőke megfelelési mutató, nagyhitel és befektetési korlátok stb.) alapjául is szolgál, azaz gyakorlatilag leányintézményként kezeli a bankfiókokat. A fióknyitás további feltétele az ÁPTF és az anyabank felügyeleti hatóságai közötti együttműködési megállapodás megkötése is. A korábbi várakozásokkal ellentétben egyetlen külföldi tulajdonban lévő magyarországi bank sem alakult át fiókká 1998-ban.

A jelenleg érvényben lévő korlátozó rendelkezések azonban Magyarország EU csatlakozásakor megszűnnek, vagyis a prudenciális előírások a külföldi bank tőkéjéhez lesznek kötve. Mindez hosszabb távon jelentős mértékben átstrukturálhatja a hazai bankrendszert.

Különös aktualitást adott az ázsiai és az oroszországi pénzügyi válság az országkockázat kezeléséről szóló prudenciális szabályok megalkotásának. Bár az előkészítő munkák már több éve folytak, a szabályozó hatóságok közötti véleménykülönbségek miatt csak 1998 októberében került bevezetésre az új szabályozás (25/1998. PM rendelet), amely az országkockázat fedezésére céltartalékképzést ír elő a bankok számára.

Az új szabályozás életbelépése előtt az MNB, élve az éven túli külföldi kihelyezé-

seket illető devizahatósági szerepéből fakadó engedélyezési jogkörével, az orosz és a jugoszláv partnerekkel szembeni kockázatvállalást csak céltartalékképzés előírásával engedélyezte.

Ezzel jelentősen mérsékelte az orosz válság nyomán kialakuló veszteségeket, hiszen egyrészt több bank így még a rendelet hatálybalépése előtt megképezte a szükséges céltartalékokat, másrészt

visszafogta az MNB által magas céltartalékkulcsokkal sújtott országokba irányuló aktivitást.

A nagykockázatok vállalására vonatkozó szabályozás 1998-tól vált igazán effektívvé, amikortól – a kockázatvállalásra vonatkozó limitek változatlansága mellett – a túllépések szankcionálása is bekerült a Hpt-be: a nagykockázati limitek túllépését le kell vonni a szavatoló tőkéből.

II. A PIACI STRUKTÚRA ÉS A KAMATOK ALAKULÁSA, A HITELINTÉZETEK TULAJDONOSI ÖSSZETÉTELE

A piac mérete, növekedése

A részvénytársasági formában működő hitelintézetek száma 1998. december 31-én 44 volt (1997 végén: szintén 44), a szövetkezeti formában működő hitelintézetek száma pedig 243-ra csökkent (1997: 250). Bár a bankok száma az év folyamán nem változott, a változatlan struktúra mögött banki összeolvadások és új bankalapítások húzódnak meg.

A piaci szereplők körében a következő változások történtek: 1998. január elsejével megtörtént a CIB és a CIB Hungária Bank, valamint az ABN-Amro Bank Magyarország és a korábbi MHB fúziója. Az első félévben működési engedélyt kapott és megkezdte tevékenységét a Földhitel és Jelzálogbank Rt., valamint szintén megkezdte működését a már korábban engedélyt kapott Cetelem Bank, mint szakosított hitelintézet. A Nomura Befektetési Bank befektetési vállalkozássá alakult. December 30-i időponttal a Polgári Bank beolvadt a Pénzügyi Központ Bankba

és így létrejött a Polgári Kereskedelmi Bank. Decemberben megkezdte működését a francia tulajdonú Société Générale Hungária Bank Rt. Egy lakás-takarékpénztár is alakult, Otthon néven, osztrák-magyar tulajdonban.

1998-ban a részvénytársasági formában működő hitelintézetek összesített mérlegfőösszege nominálisan 17,7%-kal emelkedett, 5577 milliárd forintról 6559 milliárd forintra. A bankok 1998-ra vonatkozó üzletpolitikai terveikben átlagosan 15%-os nominális mérlegfőösszeg-növekedést prognosztizáltak. A 985 milliárd forintos mérlegfőösszeg-növekmény egyenletesen oszlott meg a két félév között. Az 1998. december havi fogyasztói árindex 10,3% volt, ami a bankszektor 6,8%-os reálnövekedését jelenti. Takaré- és hitelszövetkezetekkel együtt a nominális növekedés 18%-os (a reálnövekedés 7%-os) volt. A teljes hitelintézeti rendszer mérlegfőösszegének GDP-hez viszonyított aránya (év végi mérlegfőösszeggel számolva) 68% volt 1998-ban. 1997-ben ez a mutató 69% volt. (Lásd *A* táblázat.)

A mérlegfőösszeg/GDP mutató problémái

A bankrendszer év végi mérlegfőösszegének a GDP-hez viszonyított aránya a banki közvetítés mélységének mérésére a hazai és külföldi szakirodalomban széles körben használt mutató. Használata azonban tartalmilag és módszertanilag is komolyan megkérdőjelezhető. Közgazdaságilag sokkal értelmezhetőbbek az olyan mutatók, mint a bankrendszer által előállított GDP aránya a teljes GDP-hez vagy a bankrendszer eszközállományának aránya a teljes pénzügyi eszközállományhoz. Ezek a mutatók azonban jelenleg Magyarországon csak jelentős késéssel és nagy nehézségek árán állíthatók elő.

A módszertani probléma abból következik, hogy egy stock jellegű változót (eszközállomány) viszonyítunk egy flow jellegű változóhoz (GDP). Innen adódik az a paradoxon, hogy míg a bankrendszer mérlegfőösszege reálértelemben 7%-kal gyarapodott, addig GDP-hez viszonyított aránya 5%-os GDP-reálnövekedés mellett is csök-

kent. Az év végi mérlegfőösszeget ugyanis csak egy december/december inflációs rátával lehet deflálni. Csökkenő infláció mellett a év végi hónap/hónap infláció kisebb mint az éves átlagos infláció, amelyet viszont a flow változók deflálásához kell használni. A mutató módszertanilag korrigálható, ha éves átlagos stock-kal dolgozunk, azaz az éves átlagos mérlegfőösszeg növekedését, illetve a GDP-hez viszonyított arányát vizsgáljuk. A bankrendszer reálnövekedésének kiszámításához így használható a GDP-deflátor. A teljes hitelintézeti rendszer éves átlagos mérlegfőösszege 1997-ről 1998-ra 23%-kal nőtt, ami (13,7%-os GDP-deflátorral kalkulálva) reálértékben 8,5%-os növekedésnek felel meg. Az éves átlagos mérlegfőösszeg GDP-hez viszonyított aránya az 1997-es 60%-ról 62%-ra nőtt 1998-ban.

Ugyanakkor az a feltevés, hogy az elmúlt három évben a bankrendszer mérlegfőösszegének alakulása a szigorúan vett kereskedelmi banki pénzügyi közvetítői tevékenység alakulását fejezi ki, megkérdőjelezhető. Az 1995 és 1998 féléve közötti időszakban a deviza-forint konverzió kockázatmentes profitszerzési lehetőséget teremtett a bankok számára, amely mesterségesen felduzzasztotta mérlegeiket. Az ilyen jellegű ügyletek pontos kiszűrése a bankrendszeri mérlegből azonban problémákkal terhelt. Ha pusztán az éves átlagos hitelállományt tekintjük, akkor 28%-os nominális és 12,7%-os reálnövekedést kapunk 1997-ről 1998-ra, GDP-hez viszonyított aránya pedig az 1997-es 21%-ról 23%-ra emelkedett a tavalyi évben. A hitelállomány mérlegfőösszegénél magasabb dinamikája arra utal, hogy a tényleges kereskedelmi-bankközvetítés mélysége 1998-ban jobban növekedett, mint ami a mérlegfőösszeg alakulásából következtethető. Meg kell jegyezni, hogy a külföldről bevont források a pénzügyi instrumentumok mellett a hitelezés dinamikáját is finanszírozták. A tavalyi év második felének folyamatai a pénzügyi konverzió megfordulása mellett a hitelezés dinamikáját is visszavetették.

A) táblázat

Az egyes hitelintézeti csoportok növekedése és piaci részaránya²

	Mérlegfőösszeg (milliárd forint)			Megoszlás (%)	
	1998	1998	Index	1998	1998
	január 1.	december 31.	dec./jan.	január 1.	december 31.
Nagybankok	3652,3	4164,4	114	62,14	60,06
Ebből:					
3 legnagyobb	2349,0	2756,1	117	39,97	39,75
5 legnagyobb	3054,5	3519,4	115	51,97	50,75
Középbankok	1316,8	1660,2	126	22,40	23,94
Kisbankok	400,9	429,7	107	6,82	6,20
Kereskedelmi bankok összesen	5370,0	6254,3	116	91,37	90,19
Szakosított hitelintézetek	197,5	277,3	140	3,36	4,00
Lakás-takarékpénztárak	9,1	27,2	300	0,15	0,39
Szövetkezeti hitelintézetek	300,7	375,5	125	5,12	5,42
Hitelintézeti rendszer összesen	5877,3	6934,3	118	100,00	100,00

A nagybankok (7 db) piaci részaránya tovább csökkent, bár csoportjuk meglehetősen heterogén képet mutat. Az elmúlt években tapasztaltaknak megfelelően 1998-ban is a középbankok (12 db) mutat-

tak kiugró fejlődést. A heterogenitás azonban 1997–1998-ban, a korábbi évektől némileg eltérően, már erre a csoportra is jellemzővé vált. A középbankok 343 milliárd forintos mérlegfőösszeg-növekményének

² Nagybankok: 4%-os piaci részarány felett; középbankok: 1–4% piaci részarány; kisbankok: 1% alatti piaci részarány.

közel 70%-a esett az első félévre. Az orosz válság ezeknél a bankoknál is éreztette hatását. A kisbankok (17 db) összességében nagyon csekély növekedést tudtak felmutatni. Kiemelkedő mértékben az alacsony bázisról induló, de erős anyabanki háttérrel rendelkező hitelintézetek növekedtek. Minden bankcsoportban vannak kiforrott üzleti stratégiával rendelkező, az utóbbi években stabil fejlődést felmutatni tudó és piacvesztő, világos középtávú üzletpolitikai elképzelésekkel nem bíró bankok egyaránt.

A szakosított hitelintézetek (4 db) száma kettővel gyarapodott, de a már meglévő két hitelintézet önmagában is dinamikusan növekedett. A lakás-takarékpénztárak (4 db) még növekedési potenciáljuk elején vannak így nagy növekedési ütemet tudnak produkálni, bár az új kötésállomány dinamikája elmaradt a várttól.

A bankrendszer koncentrációja lényegében nem változott. A legnagyobb, a három legnagyobb és az öt legnagyobb bank piaci részesedése ugyan némileg tovább csökkent 1998 folyamán (ez utóbbiaké jobban), de a piaci koncentrációt mérő Herfindhal index valamelyest emelkedett: 1996: 1107, 1997: 961, 1998: 973.

A vállalkozói és lakossági kamatok alakulása a bankrendszerben

A banki kamatok 1995 ősze óta tartó csökkenő trendje 1998 augusztusáig folytatódott, amelyet átmenetileg az orosz válság nyomán kialakult pénz- és tőkepiaci krízis szakított meg. A rövid lejáratú vállalkozói hitelkamatok 2 százalékpontos, illetve a betéti kamatok 2,5 százalékpontos mérséklődése azonban elmaradt a pénzügyi irányadó hozamok csökkenésének mértékétől.

A hitelkamatokban lévő (a piaci hozam fölötti spread-del mért) kockázati felár csökkenési trendje megállt 1998-ban. Az átlagos kockázati felár 1998-ban jellemző növekedése a meglévő ügyfélkör helyzetének romlásával és/vagy a kockázatosabb ügyfélkör felé való nyitással magyarázható.

1998-ban ugyancsak megtört a vállalkozói kamatkülönbség csökkenésének tendenciája. Az év közepéig még a kamatkülönbség enyhe mérséklődését figyelhetjük meg, a kamatkülönbség minimumát (3,5 százalékpont) júniusban érte el. Ezután szeptemberig mérsékeltén, majd az utolsó negyedévben erőteljesebben (év végére 4,4 százalékpont) nőtt a kamatkülönbség, ami a már említett tényezők mellett a pénzügyi események miatt elszorított veszteségek részbeni kompenzálásával is összefüggésbe hozható.

A vállalkozói hitel- és betéti kamatokhoz képest is lassabb üteműnek bizonyult a lakossági betéti kamatok csökkenése, 12 hónap alatt az éven belül lekötött betétek átlagkamata 1,8 százalékponttal mérséklődött. A rövid lejáratúakhoz viszonyítva valamivel gyorsabban csökkentek az éven túli lekötésű betéti kamatok (-2,2 százalékpont).

Elsősorban a lakossági hitelezési piac oligopolisztikus szerkezetével magyarázható, hogy a vállalkozói üzletágban megszokotthoz képest jóval visszafogottabb ütemben, átlagosan 0,4 százalékponttal mérséklődtek a lakossági hitelkamatok. Az előbbieknél megfelelően 1998-ban tárgult a lakossági hitel- és betéti kamatok közötti különbség.

Tulajdonosi struktúra

Magyarországon az állami tulajdonú bankok privatizációja 1997-ben gyakorlatilag befejeződött, ezért 1998-ban már nem történt jelentős válto-

B) táblázat
A bankrendszer tulajdonosi struktúrája³

	1997. december 31.		1998. december 31.	
	millió forint	%	millió forint	%
ÁPV Rt.	47 578,2	15,54	68 763,1	20,87
Egyéb állami	14 800,9	4,83	2 782,9	0,84
Állami összesen	62 379,1	20,37	71 546,0	21,71
Hitelintézetek	18 835,8	6,15	24 574,7	7,46
Befektetési vállalkozás, biztosító	6 086,9	1,99	2 821,5	0,86
Vállalkozások	21 510,2	7,03	13 007,0	3,95
Magánszemélyek	4 804,4	1,57	9 209,7	2,79
Egyéb	426,4	0,14	621,5	0,19
Egyéb belföldi összesen	51 663,7	16,87	50 234,4	15,24
Belföldi összesen	114 042,8	37,25	121 780,4	36,96
Külföldi hitelintézetek	149 536,6	48,84	164 682,1	49,97
Egyéb külföldi	35 999,7	11,76	34 236,8	10,39
Külföldi összesen	185 536,3	60,60	198 918,9	60,36
Elsőbbségi részvénytulajdonosok	4 154,5	1,36	5 816,2	1,76
Visszavásárolt részvény	2 448,2	0,80	3 014,0	0,91
Összesen	306 181,7	100,00	329 529,5	100,00

zás a bankrendszer tulajdonosi struktúrájában. Megállt az a korábbi évekre jellemző tendencia, mely szerint a külföldiek – elsősorban hitelintézetek – egyre nagyobb részesedést szereztek a magyar bankokban. A belföldi és külföldi tulajdonosok tulajdoni részarányának múlt évi változása éppen ezért csak tized százalékokban mérhető. (Lásd *B) táblázat*.)

Szignifikáns változások történtek azonban az állami tulajdonon belül az ÁPV Rt. javára. A TB-alapok „államosítása” és egyes bankok tőkehelyzetének rendezése, valamint a Földhitel- és Jelzálogbank indulása is hozzájárult az ÁPV Rt. tulajdoni arányának növekedéséhez.

Az egyéb belföldi tulajdon kategóriáján belül az alábbi jelentősebb változások említhetők meg. A belföldi hitelintézetek tulajdoni részaránya elsősorban két kisbank tulajdonosváltása következtében nőtt meg. A vállalkozások 8 milliárd forintot meghaladó részesedéscsökkenése teljes egészében a Postabank és a Realbank tőkelezállításából ered, a belföldi magánszemélyek tulajdoni részarányának meg-

duplázódása viszont főként a tőzsdén forgalmazott banki részvények tulajdoni átstrukturálódásából ered.

Bár a külföldi hitelintézetek több mint 15 milliárd forinttal növelték tulajdonrészüket a magyar bankrendszerben, összességében ez csak 1 százalékpontos részarány-növekedést jelent. Az egyéb külföldi tulajdonosok azonban nettó eladók voltak 1998-ban.

Az elsőbbségi részvénytulajdonosok tulajdoni hányadának 1,7 milliárd forintos (40%-os) bővülése mellett a visszavásárolt saját részvények állománya szintén jelentős ütemben nőtt az elmúlt évben, azonban az elsőbbségi részvényekkel együttvéve továbbra is elhanyagolható hányadát teszik ki a magyar bankrendszer jegyzett tőkéjének.

³ Az 1997. december 31-i összes tőkére vonatkozó adatok a CIB I, CIB II., illetve az MHB és az ABN-AMRO Bank 1998. január 1-jei egyesülése miatt különböznek az elemzés más részeiben használt 1998. január 1-jére vonatkozó jegyzett tőke számoktól. Mivel az egyesülések utáni összevont adatok tekinthetők megfelelő bázisnak, a következőkben az elemzés során mindenütt az egyesült bankok január 1-i adatait használjuk, bár a jelölés 1997. december 31.

A BANKPIAC ÜZLETÁGAINAK ELEMZÉSE

A vállalkozói üzletág alakulása 1998-ban

A vállalkozói üzletág ügyfelek szerinti szegmentációja

Folytatódott 1998-ban az az elmúlt években jól megfigyelhető folyamat, hogy a korábban kizárólag nagyvállalati bankok óvatosan elmozdulnak a kisebb vállalkozások irányába. A jövedelmezőség fenntartása, illetve növelése érdekében költségeik csökkentésére, valamint a technológiai fejlesztések növekvő forgalmat biztosító hasznosítására törekuszenek. A vállalkozói üzletág az ügyfél-szegmentáció szempontjából továbbra is élesen elválik corporate ügyfelekre (exportképes nagy- és középvállalatok, multinacionális cégek) és retail ügyfelekre (kisvállalatok, egyéni vállalkozók).

A corporate ügyfelek szegmensében évek óta kínálati piac uralkodik. A nagyvállalati ügyfélkör hitelezését az egyedi konstrukciók kialakítása mellett az éles árverseny jellemzi. E cégek korábbi finanszírozói, számlavezetői alapvetően megtartották megszerzett pozícióikat. A közepes méretű bankok elsősorban a nagyvállalatok második, harmadik számú bankjaként, illetve szindikált hitelezőként részesülnek ebből az ügyfélkörből.

A kisvállalkozói szektorban azonban a bankok még mindig a számlavezetést és az ehhez kapcsolódó szolgáltatáscsomagok értékesítését preferálják a tényleges hitelezéssel szemben. Elsősorban a közép-és kisvállalatok irányába nyitni kívánó bankok vesznek részt előszeretettel hitelprogramok finanszírozásában, illetve refinanszírozásában, egyrészt azért, mert ezáltal növelhető azon ügyfelek száma, akiknek standard termék- és szolgáltatáscsomagjaikat értékesíteni tudják, másrészt

e programokba gyakran bekapcsolódnak garanciaszervezetek, amelyek csökkentik a kihelyezések kockázatát. Ugyanakkor az MNB, illetve az MNB közvetítésével nyújtott refinanszírozási hitelprogramok körébe sorolható E, MRP, Start, Japán, Reorganizációs és Vagyontárgy megvásárlására nyújtott hitelkonstrukciók állománya összességében folyamatosan csökkent.

Ágazati szegmentáció

A bankok között jelentős verseny alakult ki a húzóágazatokban – energia-, gyógyszer-, élelmiszer-, távközlési szektor – működő corporate ügyfelekért. Ez – tekintettel a kínálati piacra – szolgáltatási, illetve árversennyé vált, jelentős elmozdulások azonban nem történtek. A második félévben az orosz válság hatása egységesen rányomta bélyegét az élelmiszer- és gyógyszer-ipari ágazatra. A térség exportőr vállalatait szűk likviditás jellemezte.

A mezőgazdaság hagyományos finanszírozói mellett néhány bank kiemelt ágazatként kezdte el finanszírozni a mezőgazdaságot. Ugyanakkor az élelmiszeripar finanszírozásában a bankok kisebb kockázatot és nagyobb jövedelmezőséget vélnek, mint a mezőgazdaságban, ezért stratégiájuk eltérő aszerint, hogy a teljes agrárgazdasági vertikumot vagy csak élelmiszeripart hitelezik.

A hitelintézetek jelentős üzleti lehetőséget látnak az energiaszektor finanszírozásában is. Az új ügyfelek megszerzése régiószinten kiemelkedő stratégiai cél egyes bankok esetében.

Termékek, szolgáltatások

A vállalati üzletágban tovább erősödött az a tendencia, hogy a bankok elmozdulnak a tradicionális banki és finanszírozási formáktól a fejlettebb, bonyolultabb termé-

kek irányába. A kifinomultabb konstrukciók kialakítását egyre ösztönzi az egymás közötti verseny és az, hogy a vállalatok saját forrásból való felhalmozása várhatóan növekedni fog, illetve a tőkepiac fejlődése révén más finanszírozási források is előtérbe kerülnek.

1998-ban dinamikusan nőtt a beruházások finanszírozása és a konzorciális hitelezés területén is a legtöbb bank igyekszik üzletet szerezni. Egyes, a nagyvállalati ügyfélkörbe betörni szándékozó bankoknak gyakorlatilag a konzorciális hitelezésben való részvétel az egyetlen lehetőség, tekintettel a piaci túlkínálatra, illetve a nagykockázati limitekre. Nem elhanyagolható szempont a hitelintézetek számára az sem, hogy hírnevüket erősíti egy-egy kiemelkedő projekt finanszírozásában való részvétel, ugyanakkor a szervezői szerep jelentős jutalékokat is biztosíthat. A vállalkozói üzletág konzorciális hitelezésében új perspektívákat ad a közép-kelet-európai térség egységes régióként történő kezelése.

A bankok közötti verseny újabb, éleződő területe a kockázatkezelésre szolgáló treasury termékek fejlesztése, amit erősen ösztönöz az, hogy a vállalati ügyfélkör egyre szofisztikáltabb termékeket és szolgáltatásokat igényel.

A standard szolgáltatások köre egyre szélesedik, a corporate ügyfelek számára általánossá vált a „business terminálok” alkalmazhatósága. Az elmúlt év során számos hitelintézet fejlesztette telefonos szolgáltatásait, és némelyek a mobil telefonos szolgáltatások területén is előre törtek. Megkezdődött az internetes kommunikációs csatornák kialakítása is.

A pénzforgalom területén új szolgáltatásként a bankok többsége elindította a csoportos terhelés és jóváírás lehetőségét, ami a megelőző időszakban jelentős fejlesztéseket követelt meg. A „cash-pooling” szolgáltatásról 1998. év végére elmondható, hogy elterjedt.

Az euró bevezetésére a bankok felkészültek, gyakorlatilag minden devizában nyújtott szolgáltatást a bevezetéssel egy időben euróban is kínáltak ügyfeleiknek.

A lakossági piac változásai, új termékek és szolgáltatások 1998-ban

A bankok 1998-ban a lakossági piac második felosztására számítottak mind a betétgyűjtés, mind pedig a hitelezés területén, elsősorban a külföldön is jelentős lakossági piaci pozíciókkal rendelkező bankok terjeszkedése, a piacon való intenzív megjelenése miatt. Bár a korábban domináns szereplők piaci részesevé a bankrendszer egészén belül mind eszköz, mind forrás oldalon némileg mérséklődött, a piac újrafelosztásáról mégsem beszélhetünk.

Általános jellemzője a lakossági szolgáltatások 1998-as fejlődésének, hogy nagyrészt az 1997-ben bevezetett termékek és szolgáltatások elterjedése, az állományok felfutása volt a fő irány. A bankok többnyire az ekkor megfogalmazott stratégiájukat valósítják meg. 1998 sok bank számára a felkészülés éve volt, az üzletág fejlesztése költségigényesebb szakaszába lépett (termékek kidolgozása, informatikai újítások); a piac markáns átalakulása a következő években, az elfogadott stratégiák végrehajtása nyomán várható.

Ugyanakkor, ellenkező pólusként a tavalyi évben több, a magyar piacon eddig nem létező szolgáltatás is megjelent, egyelőre kísérleti jelleggel: internetes bankolás, elektronikus fiókok. Ezek elterjedése egy bevezető szakasz után várható, amikor eldől, hogyan fogadják őket az ügyfelek, mennyire kifizetődőek.

Folytatódott az elmúlt éveknek az a tendenciája, hogy a bankok törekednek egyéb intézmények (nyugdíjpénztárak,

befektetési alapok, biztosítók) alapításával is bővíteni szolgáltatásaik körét. Így az elmúlt évben több magán-nyugdíjpénztár és -biztosító is alakult. A bankok saját fiókhálózatukat használják fel a termékek terítésére.

Ügyfélszegmensek a lakossági piacon

A lakossági piacon részesedésüket növelni akaró bankok körében továbbra sem tapasztalható az alacsonyabb jövedelmű rétegek felé történő nyitás. A lakossági piacon jelen lévő bankok többsége a felső középrétegbe tartozó ügyfelek meglehetősen szűk, de várhatóan növekvő csoportját célozta meg szolgáltatásaival. A bankok ezen ügyfelek igényeiknek megfelelő, korszerű, standardizált szolgáltatásokat nyújtanak. Ugyanakkor a retail piacon jelenlévő, nagyobb fiókhálózattal rendelkező bankok is törekednek olyan konstrukciók kidolgozására, amelyeket ennek a rétegnek kínálnak. A bankok a felső középréteg mellett leginkább a még középrétegbe tartozó, alacsonyabb, de rendszeres jövedelemmel rendelkező rétegeket látnák szívesen ügyfelek között.

Termékek, szolgáltatások

Az általános fogyasztási hitelezés piacán a már régebben jelen lévő bankok hitelállományának dinamikus növekedése mellett változást az 1997 végén piacra lépő és abban az évben még minimális aktivitást felmutató bankok tevékenységének felfutása jelentett. E területen elsődleges szemponttá vált a gyors ügyintézés, aminek keretében tovább bővült a bevásárlóközpontokba, áruházakba telepített egységek száma. A lakossági hitelpiac egyetlen szegmense, ahol kínálati piac van és tényleges verseny létezik a bankok között, a fogyasztási hitelezés egy konkrét területe, a gépjárműhitelek.

A lakáshitelezés piacán 1998-ban sem következett be dinamikus bővülés, bár több, nem a retail piacon működő bank is

bevezette konstrukcióját, azonban nem igyekeznek intenzív reklámkampánnyal ismertté tenni ezen termékeiket; elsősorban a már meglévő, megbízhatónak tartott ügyfélkörnek kínálják. A lakás-takarékpénztárak megtakarításaihoz kapcsolódó kihelyezések sem növelték jelentősen az állományt.

A lombard hitelek tervezett felfutása a pénzügyi válság hatására nem következett be, ugyanakkor a bankok többsége továbbra is fenntartja konstrukcióit, a hitelezés a fedezetként figyelembe vehető értékpapírok alapos megválogatásával jár együtt.

Bankkártyák

1998. év végén 25 bank és 144 takarékszövetkezet foglalkozott bankkártya-kibocsátással, a kártyák száma – 43%-os növekedés eredményeként – meghaladta a 2,9 millió darabot, a velük lebonyolított forgalom pedig 1047 milliárd forintot tett ki. Az Europay kártyák részesedése 51%-ról 60%-ra nőtt, a Visa 35%-ról 30%-ra csökkent, a maradék 10% pedig a bankok saját logójával ellátott kártyái, valamint az Amex és a Diners kártyák között oszlik meg. A bankkártyák mellett még mintegy 200 ezer db, nem banki (főként benzintársaságok által kibocsátott) kártya volt forgalomban.

A külföldön és belföldön egyaránt használható bankkártyák száma megközelíti a 2,5 millió db-ot, melyek szinte kivétel nélkül ún. debit kártyák. A bankkártyák már a modernebb generációhoz tartoznak, több mint háromnegyed részük csak a biztonságosabb, elektronikus környezetben működik, és 90%-uk vásárlásra is használható. Ugyanakkor a hazai kibocsátású bankkártyákkal Magyarországon lebonyolított tranzakciók 94%-a még mindig készpénzfelvét volt 1998-ban.

A kártyaszám bővülésével párhuzamosan a bankok jelentős összegeket fordítottak az ATM-hálózat bővítésére, melyek

száma 33%-kal, összesen 2070-re növekedett. Az elektronikus készpénzfelvételt biztosító POS-terminálok száma 6794, hat-szorosa az előző évinek, főként a postai fejlesztések következtében.

Fiókhálózat

Az elmúlt évben tovább folytatódott az a tendencia, hogy a felső középréteget meg-célzó bankok folytatták nagyszabású fiók-hálózat-építési programjukat, a fővároson kívül elsősorban a megyeszékhelyeken nyitottak újabb egységeket. Céljuk az egész ország területét lefedő hálózat kiala-kítása. A klasszikus, nagy termékskálát kí-náló fiókokon kívül tovább bővült az áru-házakba telepített, fogyasztási hitelezéssel foglalkozó néhány fős egységek száma is. 1998-ban megjelentek az első elektronikus

fiókok az országban, először a bevásárló-központokban.

1997 végére a legtöbb bank bevezette telefonos banki szolgáltatását, 1998-ban régebbi verziójukat tökéletesítették, ille-tve új termékként a mobilbank-szolgálda-tást ajánlották. Több hitelintézet is kiépítette – lakossági ügyfelek részére is – home banking szolgáltatását még 1997-ben, az elmúlt évben viszont előtérbe került a világháló igénybevétele banki ter-mékek értékesítésére is. Ezzel az újítással szemben a bankoknak mindeddig jelentős ellenvetéseik voltak, elsősorban a bank-üzem által megkívánt biztonsági előírások betarthatóságát illetően. Számos bank már most is felhasználja a hálózatot arra, hogy tájékoztató adatokat jelentessen meg ma-gáról, termékeiről.

A BANKOK MÉRLEGSZERKEZETÉNEK ELEMZÉSE

A mérlegstruktúra alakulása

Optimista várakozásokkal indult az 1998-as év a bankok részéről. Folytatódott a gazdaság dinamikus növekedése, ami az első félévi hitelkihelyezések dinamikájában is tükröződött. Az év második felében lezajlott események azonban megváltoztatták a bankok üzletpolitikai magatartását, ami a mérlegstruktúra jelentős átrendeződésében is megmutatkozik. (Lásd C) táblázat.)

Az év első felében a betétállomány mérlegfőösszegen belüli aránya jelentős mértékben visszaesett, a külföldi források állománya ugyanakkor az előző évi tendencia folytatásaként tovább növekedett, ami a mérlegen belüli részarány több mint 3 százalékpontos emelkedésében is megmutatkozik. A kamatkülönbözet indukálta konverzió során a hitelintézetek a birto-

kukban lévő jelentős nagyságrendű – részben külföldről bevont, részben MNB-betétben lévő – devizát forintosították, és ezzel párhuzamosan az árfolyamkockázat lefedezésére határidős ügyleteket kötöttek. A forintosított devizát részben a vállalkozói hitelállomány növelésére, részben a jegybanki forintaktívák növelésére fordították.

A bankok birtokában lévő állampapír-állomány a március-áprilisban elkezdődött hozamesés eredményeként jelentősen csökkent – amit a mérlegen belüli részarány visszaesése is tükröz –, ugyanakkor dinamikusan növelték a kereskedési céllal vásárolt részvényeik állományát.

A második félévben – de különösen augusztus-szeptemberben – az oroszországi események és az ezzel összefüggő tőkekiáramlás hatására a külföldi források állománya a félév végéhez képest már nomi-

C) táblázat
A mérlegstruktúra alakulása

	1997	1998.			1997	1998.		%
		I. fél- év	1998			I. fél- év	1998	
Állampapírok*	14,2	11,3	14,4	Saját forrás	11,5	12,2	11,8	
Kereskedési célú kötvények	0,6	0,5	0,3	Betétek	53,4	49,7	52,5	
Kereskedési célú részvények	0,6	1,1	0,8	Ebből: költségvetés	3,8	3,1	3,2	
Befektetési célú kötvények	0,3	0,3	1,4	vállalkozók	17,9	16,1	16,7	
Befektetési célú részvények	0,6	0,3	0,1	lakosság	31,8	30,5	32,6	
Hitelek	36,9	36,4	36,0	Hitelezői jogot megtestesítő ép.	1,3	1,2	1,4	
Ebből: költségvetés	2,0	1,7	1,8	Szept. nem bontható betéti okirat	1,8	1,4	1,2	
vállalkozók	31,4	31,5	30,9	Külföldi forrás	15,8	19,2	17,5	
lakosság	3,6	3,2	3,3	Jegybanki forrás	3,3	2,7	2,7	
Külföldi kihelyezés	7,4	7,3	9,3	Bankközi forrás	8,1	7,9	8,6	
Jegybanki kihelyezés**	19,7	19,7	17,4	Egyéb passzívák	4,8	5,8	4,4	
Bankközi kihelyezés	6,1	6,5	7,8	Források összesen	100,0	100,0	100,0	
Vagyon érdekeltségek	2,7	3,5	2,9					
Pénztár és elsz. számlák	6,2	7,9	6,4					
Céltartalékok	-1,6	-1,4	-2,5					
Egyéb aktívák	6,3	6,6	5,7					
Eszközök összesen	100,0	100,0	100,0					

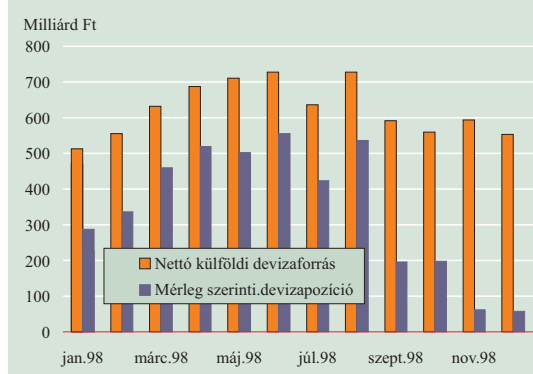
D) táblázat
A forint- és devizakihelyezések és -források állományának alakulása

	1997. december 31.			1998. június 30.			1998. szeptember 30.			1998. december 31.		
	forint	deviza	devi- za- arány	forint	deviza	devi- za- arány	forint	devi- za	devi- za- arány	forint	deviza	devi- za- arány
	milliárd forint		%	milliárd forint		%	milliárd forint		%	milliárd forint		%
Eszköz	3808,2	1767,8	31,7	4282,1	1829,5	29,9	4039,4	2226,0	35,5	4200,1	2355,5	35,9
Forrás	3581,3	1994,7	35,8	3726,2	2385,4	39,0	3843,4	2422,0	38,7	4142,8	2412,8	36,8

nálisan is csökkent. Ezen túlmenően a forint sávon belüli gyengülése miatt a bankok a jegybanknál lévő forintbetéteiket ismét csökkentették, és a piacon jelentős nagyságrendű devizát vásároltak. A tranzakciók hatására a külföldi források mérlegben belüli részaránya visszaesett, a jegybanki forintbetétek aránya pedig szeptemberben a félév végéhez képest 8 százalékpontot csökkent. Ezzel párhuzamosan – bár kisebb mértékben – ismét megnőtt a jegybanki devizabetétek, valamint a külföldi kihelyezések állománya és aránya. A bankok tárcájában lévő állampapír-állomány az augusztus–szeptemberi hozamemelkedést követően ismét növekedni kezdett. Az állampapírok arányának növekedéséhez jelentős mértékben az is hozzájárult, hogy az év utolsó napjaiban a Postabank feltőkésítését részben államkötvényekkel oldották meg. A tőzsdéi események hatására a kereskedési és befektetési céllal vásárolt részvény, illetve kereskedési céllal vásárolt kötvényállományukat jelentős mértékben csökkentették a hitelintézetek. A befektetési célú kötvényállomány részaránya ugyanakkor – a külföldi devizakötvények második félévi állománynövekedésének köszönhetően – több mint egy százalékponttal növekedett. A mérlegstruktúrában történt elmozdulások jól tükröződnek a bankrendszer mérleg szerinti deviza-, illetve forintpozíciójának alakulásában is. (Lásd D) táblázat.) A hitelintézetek devizaforrás-többlete az első félév végén már meghaladta az 550 milliárd forintot. A jelentős nagyságrendű mérleg szerinti nyitott devizapozíció⁴ júliusban kismértékben csökkent,

1. ábra

A nettó külföldi forrásbevonás és a mérleg szerinti devizapozíció

majd augusztus végén ismét 530 milliárd forint fölé emelkedett. Az orosz eseményekkel összefüggő tőke kivonás, illetve konverzió hatására a szeptember végi nyitott pozíció jelentősen – mintegy 200 milliárd forintra mérséklődött. A pozíciók zárása ezután is folytatódott, így december végén a devizaforrások állománya már csak 57 milliárd forinttal haladta meg a devizakihelyezések állományát. (Lásd 1. ábra.) A nyitott pozíció növekedésével párhuzamosan az első félévben jelentősen megnőtt a bankok – árfolyamkockázat csökkentését célzó – határidős devizaköveteléseinek állománya is, amely a félév végén 576 milliárd forinttal haladta meg a január 1-jei értéket. A második félévben – különösen a júliusi és az októberi, majd az év végi pozíciózárásoknak köszönhetően – a határidős állomány is jelentős mértékben – mintegy 790 milliárd forinttal – visszaesett.

⁴ Nyitott pozíció alatt a továbbiakban a bankrendszer mérlegben belüli nyitott devizapozícióját értjük.

E) táblázat**Az egyes bankcsoportok nyitott pozíciója és a határidős devizakövetelések állománya**

Milliárd forint

	Deviza nyitott pozíció			Határidős devizakövetelés		
	1997	1998. június 30.	1998	1997	1998. június 30.	1998
Nagybankok	-114,8	-301,8	-35,4	504,1	657,9	419,2
Középbankok	-79,1	-192,2	-6,5	456,9	908,5	320,6
Kisbankok	-29,1	-57,8	-9,5	108,2	91,0	134,8
Szakosított hitelintézetek	-3,5	-3,7	-5,6	19,4	8,0	0,0
Lakás-takarékpénztárak	-0,4	-0,3	-0,3	0,0	0,0	0,0
Bankrendszer	-226,9	-555,8	-57,3	1088,6	1665,4	874,6

Az egyes bankcsoportok a pénzpiaci folyamatok változására, a forint árfolyamának alakulására több tekintetben azonos módon reagáltak. Az év első felében gyakorlatilag a csoportok mindegyikére jellemző volt a forint hozamelőnyének kihasználására irányuló üzletpolitikai magatartás. Ez megmutatkozik a nyitott devizapozíciók minden bankcsoportra jellemző növekedésében. (Lásd *E) táblázat*.)

A második félévben a bankok üzletpolitikájára rányomta bélyegét az orosz válság nyomán kialakult helyzet. A forint gyengülése miatt a bankok többsége nem vont be új devizaforrást külföldről, sőt a külfölddel szembeni nettó pozíciókat jelentősen csökkentette a külföldi kihelyezések növekedése.

Tőke megfelelés, saját források

A bankrendszer – előzetes pozitív eredményadatokkal számított⁵ – tőke megfelelési mutatója 1998 végén 17% volt – mindössze 0,3 százalékponttal kevesebb, mint 1997-ben –, vagyis a bankok tőkeereje a bankrendszer egészét tekintve a vállalt kockázatokkal arányosan növekedett az év folyamán. A pozitív összkép mögött azonban nem homogén

⁵ A mutató számításánál az 1997. évinek megfelelő 30%-os osztalékfizetési arányt vettünk figyelembe.

folyamatok húzódnak meg. A bankrendszer egészére – ezen belül a nagybankokra és a szakosított hitelintézetek csoportjára – számított mutatót erőteljesen felfelé húzza a szavatoló tőkéjében év végén megerősített Postabank és MFB tőke megfelelése. A közép- és kisbankok csoportjánál a tőke növekedése elmaradt a kockázatok növekedésétől, azonban tőke helyzetük így is stabilnak mondható. (Lásd *F) táblázat*.)

1998-ban megváltozott a bankok szavatoló tőkéjének összetétele. Az 1997-ben lezajlott privatizációkat követően a jegyzett tőke állománya lényegesen kisebb mértékben emelkedett az elmúlt évben. Új hitelintézet alapítása 4 milliárd forinttal növelte a jegyzett tőke állományát. Jegyzett tőke növelésre 14 banknál került sor, melynek döntő részét tulajdonosi tőkejuttatás (29 milliárd forint), kisebb részét az 1997. évi eredmény visszaforgatása tette ki. A tőketartalék 172 milliárd forint összegű állománynövekedésének közel 80%-át a postabanki tőkejuttatás eredményezte.

Az alárendelt kölcsöntőke állománya az előző évek tendenciájának megfelelően 1998-ban is növekedett, azonban ennek mértéke lényegesen kisebb volt, mint a korábbi években. (Lásd *G) táblázat*.)

A bankrendszer saját forrásai 1998-ban 21%-kal emelkedtek, ami több mint 3 százalékponttal haladta meg a mérlegfőösszeg növekedési ütemét. Ennek következtében részaránya a forrásszerkeze-

ten belül 0,3 százalékponttal növekedett. A saját források összetételén belül jelentős arányeltolódás történt 1997-hez képest. A forrásoldali céltartalékok állománya majdnem a duplájára emelkedett, ami a saját forrásokon belül 3,5 százalékpontos részarány növekedést eredményezett. A céltartalékokon belül különösen a függő és jövőbeni kötelezettségek után képzett tartalékok állománya nőtt –, de jelentős

emelkedés tapasztalható még az egyéb tartalékok állományában is. Az általános kockázati céltartalék-állomány növekedése várható volt, mivel az 1997-ben bevezetett szabályozás értelmében a tartalék teljes összegét 3 év alatt fokozatosan kell megképezni. Az országkockázati céltartalékképzésre vonatkozó szabályozás is a forrásoldali céltartalékok állományát növelte.

F) táblázat Az egyes bankcsoportok tőkefelelése								
	Szavatolótőke			Korrigált mérlegfőösszeg			TMM	
	1997	1998*	98/97	1997	1998	98/97	1997	1998
	milliárd forint		%	milliárd forint		%	%	%
Nagybankok	253,3	281,0	110,9	1786,6	1872,9	104,8	14,2	15,0
Középbankok	159,5	188,2	118,0	730,7	1038,2	142,1	21,8	18,1
Kisbankok	57,4	55,4	96,5	260,2	304,4	117,0	22,1	18,2
Szakosított hitelintézetek	25,5	52,5	205,9	110,7	107,1	96,7	23,0	49,0
Lakás-takarékpénztárak	4,0	5,5	137,5	1,9	4,1	215,8	210,5	134,1
Bankrendszer összesen**	499,7	582,6	116,6	2890,1	3326,7	115,1	17,3	17,5
Bankrendszer összesen***	463,1	525,0	113,4	2890,1	3326,7	115,1	16,0	15,8

*Az 1998. évi előzetes eredmény figyelembevételével.
** Osztalékfizetés előtt.
*** Pozitív eredmény nélkül.

G) táblázat A bankrendszer saját forrásai					
	1998. január 1.		1998. december 31.		1998/1997
	milliárd forint	%	milliárd forint	%	%
Saját tőke	495,7	77,6	571,2	74,0	115,2
Jegyzett tőke	297,4	46,6	326,0	42,2	109,6
Tőketartalék	46,2	7,2	218,5	28,3	472,9
Eredménytartalék	95,1	14,9	124,9	16,2	131,3
Értékelési tartalék	1,1	0,2	0,3	0,0	27,3
Általános tartalék	55,9	8,8	59,7	7,7	106,8
Eredmény	0,0	0,0	-158,2	-20,5	
Céltartalék	39,5	6,2	75,2	9,7	190,4
Alárendelt kölcsöntőke	103,4	16,2	125,7	16,3	121,6
Saját forrás összesen	638,6	100,0	772,1	100,0	120,9
Saját forrás/összes forrás	11,5		11,8		

Idegen források

A bankrendszer idegen forrásainak⁶ állománya 1998-ban az inflációt meghaladó mértékben 17%-kal növekedett. Az idegen forrásokon belül a forintforrások állománya reálértékben 3%-kal, míg a devizaforrásoké – az árfolyamváltozással korrigálva – 10,1%-kal növekedett.

A betétállomány lejárat szerkezetét tekintve az éven túli állomány reálértékben 1997-hez hasonlóan az elmúlt évben is csökkent, és részaránya a mérlegfőösszegegen belül már csak mindössze 2,7%-ot tesz ki. (Lásd *H*) táblázat.)

A hosszú lejáratú betétek csökkenése különösen a költségvetési szektort érintette. Betétek amúgy is csekély állománya 1997 után az elmúlt évben is nominális csökkenést mutat. A szektor betétállományának valamivel több mint a felét az önkormányzati betétek, 45%-át pedig a nem nyereségérdekeltségű szervezetek betétei teszik ki. Az önkormányzati betétek 88%-a még mindig a nagybankoknál talál-

ható, részesedésük 1997-hez viszonyítva 1 százalékponttal csökkent.

A betétállomány az 1996–1997. évi 24–26%-os növekedés után a vállalkozói szektornál is kedvezőtlenül alakult. Bár az első félévi nominális csökkenés után a második félévben 11%-kal növekedett az állomány, azonban az év egészét tekintve 0,7%-os reálértékű csökkenés mutatkozik. Ez különösen a rövid lejáratú állományt, ezen belül pedig a devizabetétek állományát érintette.

A vállalkozói betétállomány első félévi nominális csökkenése magyarázható részben szezonális okokkal, részben azzal, hogy a vállalatok a csökkenő banki kamatok miatt – a lakossághoz hasonlóan – szabad pénzeszközök elhelyezésére inkább a magasabb hozamot biztosító befektetési formákat választották, vagy a reálgazdasági beruházások növekedésével összhangban vállalkozásaikat fejlesztették. A második félévi állományalakulásban ugyanakkor szerepet játszhat, hogy az oroszországi események, valamint a tőzsdéi folyamatok hatásai miatt számos vállalat rosszabb pénzügyi helyzetbe került,

H) táblázat

A források összegének és változásának alakulása

	1997	1998. március	1998. június	1998. szeptember	1998. december	1998/1997
	milliárd forint					%
Saját forrás*	638,6	669,6	743,4	646,7	772,1	120,9
Betétek éven túli**	164,1	172,8	166,0	169,2	182,3	111,1
Betétek éven belüli**	2815,3	2772,0	2868,0	3005,1	3257,5	115,7
Hitelezői jogot megtestesítő értékpapírok	74,6	73,8	73,7	90,6	90,6	121,4
Szektorálisan nem bontható okiratok	98,7	90,1	87,9	81,6	81,2	82,3
Külföldi források	882,3	1037,5	1173,1	1164,3	1144,0	129,7
Jegybanki forrás	182,6	173,8	162,2	194,1	175,6	96,2
Bankközi forrás	449,7	432,9	481,7	490,0	564,3	125,5
Egyéb passzívák***	270,1	337,3	353,3	424,3	288,0	106,6
Összes forrás	5575,9	5759,8	6109,3	6265,9	6555,6	117,6

* Céltartalékkal és alárendelt kölcsöntőkével együtt.

** Költségvetés, vállalkozók, lakosság.

*** Kamatfelhárítással együtt.

⁶ Összes forrás-saját forrás.

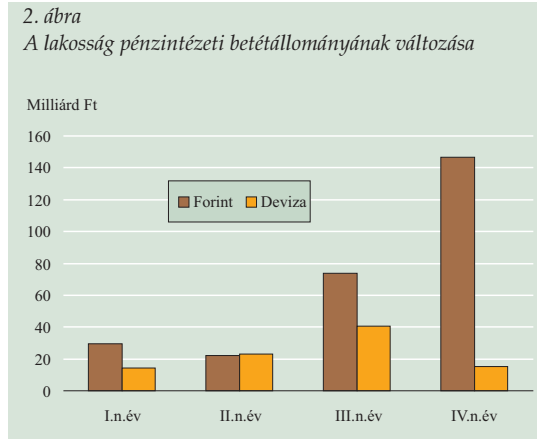
melynek következtében az állomány lényegesen kisebb ütemben növekedett, mint az előző év hasonló időszakában.

A lakosság hitelintézeti betétállománya 1998-ban 20%-kal növekedett. A forintbetétállomány 272 milliárd forinttal, reálértékben 11,5%-kal, a devizabetéteké pedig – a forintleértékeléssel korrigálva – 7,5%-kal emelkedett. A mintegy 93 milliárd forintot kitevő devizamegtakarításból 31 milliárd forint a tranzakciós hatás, a növekmény többi része a keresztárfolyamok, illetve az árfolyamszint hatásának eredménye.

A betétállomány alakulására az első félévben még a lassú – 5%-os, közel 90 milliárd forintos – növekedés volt jellemző, majd a második félévben részben a tőzsdei árfolyamok esése következtében az állomány az első félévi növekmény több mint háromszorosával, mintegy 276 milliárd forinttal nőtt. (Lásd 2. ábra.)

A rövid lejáratú lakossági betéteken belül a hagyományos lekötött betétfajták, illetve az okiratban lekötött betétek rovására folyamatosan növekszik a folyószámlákon elhelyezett megtakarítások összege. Ezek állománya az elmúlt évben 90 milliárd forinttal emelkedett, ami majdnem 50%-os növekedési ütemnek felel meg. Emellett mintegy 29%-os – 240 milliárd forintos – növekedés mutatkozik a folyószámlán lekötött betétek állományában is. 1998-ban a lakosság lakáscélú megtakarításai is növekedtek, az állomány reálértékben 18%-kal, közel 12 milliárd forinttal emelkedett. (Lásd I) táblázat.)

A lakossági forrásokért folytatott egyre erősödő verseny eredményeként minden bankcsoportnál nőtt a betétállomány. Mivel a nagybankoknál a növekedés üteme szerényebb mértékű volt, mint a többi bankcsoportnál, a bankrendszeren belüli részesedésük tovább csökkent. Ennek ellenére még mindig a nagybankoknál található a lakosság bankrendszeri megtakarí-

I) táblázat
Az egyes bankcsoportok lakossági betétállománya

	1997	1998	98/97	Megoszlás, %	
	milliárd forint	milliárd forint	%	1997	1998
Nagybankok	1543,7	1804,5	116,9	87,2	84,5
Középbankok	151,5	223,5	147,5	8,6	10,5
Kisbankok	73,3	90,2	123,1	4,1	4,2
Szakosított hitelintézetek	0,0	0,0	–	0,0	0,0
Lakás-takarék-pénztárak	2,8	18,4	657,1	0,2	0,9
Bankrendszer összesen	1771,3	2136,6	120,6	100,0	100,0

tásainak közel 80%-a, továbbá az éves növekmény 72%-a.

Bár folyamatosan nő a lakossági piacra belépő bankok köre, a már jelenlévő bankok pedig folyamatosan bővítik termék- és szolgáltatás kínálatukat, a lakossági forrásgyűjtés terén továbbra is jellemző a koncentrálttság, mindössze 3 bank rendelkezik 5%-nál nagyobb piaci részesedéssel.

A bankrendszer forrásain belül az elmúlt évben is a külföldi források növekedtek a legdinamikusabban. Az állomány a forint árfolyamváltozásával korrigálva több mint 19%-kal nőtt. A forrásbevonás dinamikája különösen az első félévben volt jelentős – mintegy 290 milliárd forint forrásbevonásra került sor –, ami majdnem megegyezett az 1997. évi teljes állomány-növekménnyel. Az oroszországi

J) táblázat
A külföldi devizaforrások⁷ állományának alakulása

Milliárd forint

	Betét					Bankközi forrás				
	I.1.	III.31.	VI.30.	IX.30.	XII.31.	I.1.	III.31.	VI.30.	IX.30.	XII.31.
Éven túli	5,0	5,2	5,4	6,2	5,4	270,1	296,6	346,6	397,6	435,4
Éven belüli	336,4	356,4	371,0	374,9	390,3	270,8	379,4	450,1	385,7	312,9
Összesen	341,4	361,6	376,4	381,1	395,7	540,9	676,0	796,7	783,3	748,3

események hatására a második félévben közel 30 milliárd forintos állománycsökkenés történt, döntő részben a rövid lejáratú forrásoknál. Az éven túli állomány az év során folyamatosan növekedett, a mintegy 166 milliárd forintos növekmény összehasonlító árfolyamon számolva 44,3%-os bővülést jelent. Ezzel az éven túli források aránya az 1997. év végi 31%-ról 39%-ra nőtt. (Lásd J) táblázat.)

A hitelintézetek jegybanki finanszírozásának csökkenése tovább folytatódott, az összes idegen forrásnak már csak 3%-át teszi ki.

Kihelyezések

A bankrendszer által nyújtott hitelek⁸ állománya az év során 14,5%-kal emelkedett. Az első félévben a növekedés csaknem 8%-os volt, míg a második félévben már csak 6%-kal

bővült az állomány júniushoz viszonyítva. (Lásd K) táblázat.)

Az oroszországi válság a bankok egy részénél, de különösen a nagybankoknál és a középbankoknál, az ügyfélkörükön keresztül közvetlenül vagy közvetve éreztette hatását, mely a vállalkozói hitelállomány második félévi mérsékeltebb ütemű növekedésében nyilvánult meg.

A vállalkozóknak nyújtott hitelek állománya a termelői árindex növekedését (7,1%) jóval meghaladó ütemben, 15,7%-kal, 275 milliárd forinttal emelkedett. A növekedés jelentősen elmarad az 1997. évi 36,5%-os (reálértékben 14,3%-os) dinamikától. A forintHITELEKNÉL reálértékben mindössze 0,7%-kal nőtt az állomány, míg a devizahiteleknél – a forint árfolyamváltozásával korrigálva – 16,9%-os az állomány növekedési üteme. Ezzel a forintHITELEK aránya a hitelállományon belül az 1997. évi növekedés után ismét csökkent.

K) táblázat
A bankrendszer kihelyezéseinek alakulása

	1997	1998. III.	1998. VI.	1998. IX.	1998. XII.	98/97
	milliárd forint					%
Állampapírok*	791,9	689,5	688,4	810,4	947,2	119,6
Kötvények, részvények, vagyoni érdekeltségek*	264,6	281,9	354,8	369,9	354,7	134,1
Éven túli hitelek**	1007,9	1025,6	1098,3	1207,6	1275,5	126,6
Éven belüli hitelek**	1051,0	1052,8	1125,0	1140,4	1081,4	102,9
Jegybankkal szembeni követelés	1096,2	1253,1	1203,8	997,0	1142,9	104,3
Külföldi kihelyezés	414,4	415,3	444,8	595,9	611,1	147,5
Bankközi kihelyezés	339,5	352,0	398,0	461,9	512,7	151,0
Egyéb aktívák és pénzeszközök***	700,5	776,2	884,4	900,7	795,8	113,6
Céltartalék	-90,0	-86,6	-88,2	-218,2	-165,7	184,1
Eszközök összesen	5576,0	5759,8	6109,3	6265,6	6555,6	117,6

* Jegybanki kötvény nélkül.

** Költségvetés, vállalkozások, lakosság.

*** Elhatárolt kamatokkal együtt.

⁷ Saját forrás nélkül.⁸ Költségvetés, vállalkozók, lakosság.

A vállalatok által felvett hitelek állománynövekedése a vállalati szféra közvetlen külföldi hitelfelvételének növekedésével járt együtt. Ennek dinamikája különösen a második félévben volt jelentős. A közvetlen külföldi hitelfelvétel növekedési üteme meghaladta a belföldi hitelállomány növekedési ütemét, melynek eredményeként a külföldi hitelfelvétel aránya az 1996 óta tartó folyamatos csökkenés után az elmúlt évben ismét növekedett. (Lásd L) táblázat.)

A hitelállomány lejárat szerkezetében a reálszféra beruházásainak növekedése hatására további eltolódás történt az éven túli hitelek irányába. Az éven túli hitelek állománya az előző évi 60%-os növekedés után a múlt évben közel 34%-kal növekedett, míg az éven belüli állomány – mind a forint-, mind a devizahiteleknél reálértékben csökkent. Ezzel az éven túli hitelek aránya a fennálló belföldi hitelállománynak már a felét teszi ki. Az éven túli hiteleknél a beruházási és az egyéb éven túli hitelek, míg az éven belüli kihelyezéseknél a folyószámlahitelek bővülése emelhető ki. Az elmúlt évben mintegy 174 milliárd forint beruházási és 232 milliárd forint egyéb éven túli hitel folyósítására került sor, amely az 1997. évi folyósításoknál 22%-kal – 72 milliárd forinttal – több. Az eseti hitelek állománya az elmúlt évben

4 milliárd forinttal csökkent, míg a folyószámlahiteleknél reálértékben 15%-os (41 milliárd forint) növekedés ment végbe.

A vállalkozói hitelállományon belül a kisvállalkozói hitelállomány az elmúlt évek tendenciájával ellentétben reálértékben 17%-kal emelkedett, azonban részaránya az összes hitelállományon belül még mindig csak 3%-ot tesz ki.

A vállalkozói piacért folytatott verseny eredményeként a koncentráció tovább csökkent. Bár 3% feletti piaci részesedéssel 1997-hez hasonlóan 1998-ban is ugyanaz a 10 bank rendelkezett, azonban együttes részesedésük 76%-ról 72%-ra esett vissza.

Az ágazati megoszlást tekintve a legnagyobb volumenű és arányú növekedés a kereskedelem, közúti jármű és közszükségleti cikk javítása ágazatban volt, ahová a növekmény 33%-át (93 milliárd forint) helyezték ki. E terület részesedése az összes vállalkozói hitelállományból 2,2 százalékpontot emelkedett és így 19,4%-ot ért el. A legnagyobb részarányal még mindig a feldolgozóipar részesedik (31%), bár súlyaránya minimálisan (0,4 százalékponttal) csökkent. A feldolgozóiparon belül az élelmiszeriparé a meghatározó szerep. A mezőgazdaság hitelállománya 37 milliárd forinttal növekedett és részesedése a 0,6 százalékpontos emelkedéssel 9,4%.

L) táblázat A belföldi és a közvetlen külföldi ⁹ hitelfelvétel alakulása								
	1996.XII.	Megosz-	1997.XII.	Megosz-	1998.VI.	Megosz-	1998.XII.	Megosz-
	milliárd forint	lás %	milliárd forint	lás %	milliárd forint	lás %	milliárd forint	lás %
Belföldi bankhitel	1280,8	63,1	1748,5	65,2	1923,2	66,4	2023,3	61,6
ebből: forint	890,0	43,8	1239,6	46,2	1314,5	45,4	1376,3	41,9
éven túli	339,0	16,7	520,5	19,4	568,7	19,6	643,0	19,6
éven belüli	551,0	27,1	719,1	26,8	745,8	25,7	733,3	22,3
deviza	390,8	19,2	508,9	19,0	608,7	21,0	647,0	19,7
éven túli	136,5	6,7	242,0	9,0	300,1	10,4	375,8	11,4
éven belüli	254,3	12,5	266,9	10,0	308,6	10,6	271,2	8,3
Közvetlen külföldi hitel	750,1	36,9	932,2	34,8	974,6	33,6	1260,9	38,4
Összesen	2030,9	100,0	2680,7	100,0	2897,8	100,0	3284,2	100,0

⁹ Nettó hitelfelvétel, tulajdonosi hitelekkel együtt.

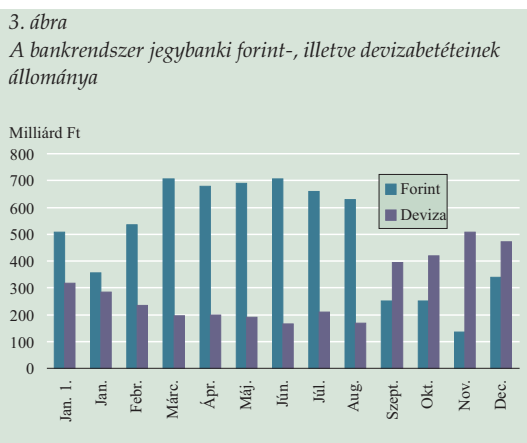
A lakossági hitelek állománya az első félévi nominális csökkenés után a második félévben emelkedett, azonban az éves szinten mindössze 8%-os bővülés ellentétes folyamatok eredőjeként jött létre.

A lakossági kereslet növekedése, illetve a bankok megnövekedett aktivitásának eredményeként mind a folyószámla, mind az egyéb célra nyújtott hitelek állománya 60–60%-kal – összesen mintegy 24 milliárd forinttal – emelkedett, az áruvásárlásra nyújtott hitelállomány pedig az év során több mint a duplájára nőtt, és meghaladta a 21 milliárd forintot. A jelzálog típusú lakáshitel –, és az értékpapír-vásárlásra nyújtott hitelállomány viszont jelentősen csökkent. A fogyasztási hitelezés felfutásának köszönhetően kismértékben oldódott a piaci koncentráció. Míg 1997-ben 1% feletti piaci részesedése 7 banknak volt, 1998-ban már 12-nek.

A bankok tárcájában lévő államkötvény-állomány az év egészében 15%-kal növekedett. A mintegy 5%-os reálnövekedés ellenkező irányú folyamatok eredményeként következett be. A március–áprilisban lezajlott nagymértékű hozamcsökkenés eredményeként az első félévben a bankok jelentősen leépítették állampapírportfóliójukat. Az állomány mind az első, mind a második negyedévben mintegy 40–40 milliárd forinttal csökkent. Az orosz válság után a hozamok augusztus közepé-

től ismét emelkedni kezdtek, melynek eredményeként a bankok a harmadik negyedévben több mint 30%-kal növelték a portfóliójukban lévő államkötvények állományát. (Július vége és szeptember vége között az állomány növekmény 150 milliárd forintot tett ki.) A decemberi több mint 100 milliárd forintos növekmény következtében az utolsó negyedévben az állomány tovább emelkedett. Az állampapír-állomány alakulása ellentétesen mozgott a külföldiek állampapír-vásárlásaival, illetve eladásaival. A diszkont kincstárjegyek állománya meglehetősen hektikusan mozgott az egyes hónapok során, majd az augusztus–szeptemberi kiugró növekedés után év végén gyakorlatilag az év eleji – közel 150 milliárd forintos – szintre állt be. A konszolidációs kötvényállomány a velük kötött határidős ügyletek eredményeként ugyancsak jelentős havi ingadozást mutatott az év során, majd a Postabank tőkeemelése eredményeként év végére az állomány közel 80 milliárd forinttal emelkedett, és meghaladta a 280 milliárd forintot. A hitelintézetek jegybankkal szembeni aktivitása rendkívül eltérő képet mutatott a két félévben. Míg az első félévben részben hozam megfontolásokból, részben a vállalkozói hitelkereslet szezonálisával összefüggésben a jegybanki forintbetétek növelésére törekedtek, a második félévben a forint sávon belüli gyengülésének hatására jelentős mértékben csökkentették a forintbetétek állományát. (A bankok betétállománya szeptemberben egy hónap alatt több mint 370 milliárd forinttal csökkent.)

A jegybanki devizabetétek állománya – a júliusi növekedéstől eltekintve – augusztus végéig folyamatosan csökkent, majd ezt követően – bár a forintbetétek csökkenésénél kisebb mértékben – ismét növekedésnek indult az állomány. Az év egészét tekintve az állomány növekedése – az árfolyamváltozással korrigálva – közel 40%-ot tesz ki. (Lásd 3. ábra.)

A bankok tárcájában lévő jegybanki devizakötvények állománya – kisebb-nagyobb havi ingadozások után – viszonylagos stabilitást mutatott az év során, az állomány 1997 végéhez képest reálértékben gyakorlatilag nem változott.¹⁰

A forint-kötvényállomány az áprilisi növekedést követően egészen októberig 110–130 milliárd forint között ingadozott – kivéve júliust, amikor egy nagyobb csökkenés történt –, majd év végére 96 milliárd forintban állapodott meg. Ez 1997 végéhez képest közel 40 milliárd forintos növekedést jelent.

A külföldi kihelyezések állománya az 1996-ban elindult tendencia folytatásaként – a forintleértékelés hatását kiszűrve – 31,5%-kal növekedett. Az állomány az első félévben még csak 30 milliárd forint-

tal emelkedett, majd a második félévben 166 milliárd forintos állománynövekedés történt. Ez utóbbinak, valamint a külföldi források második félévi csökkenésének eredményeként a bankok külfölddel szembeni pozíciója az első félév végéhez képest jelentősen átalakult. Az év egészét tekintve azonban a nettó külföldi pozíció kismértékű növekedést mutat.

A külföldi kihelyezések döntő része bankközi betét, bár ezek aránya az év eleji 81%-ról 76%-ra csökkent. A nem hitelintézetekhez történő kihelyezések állománya 71 milliárd forinttal emelkedett, ez reálértékben mintegy 80%-os növekedést jelent. A bankközi kihelyezéseknek mindössze 5%-a éven túli kihelyezés, míg a nem hitelintézeti kihelyezéseknél ez az arány 58%. (Lásd *M) táblázat*.)

M) táblázat**A külföldi források és kihelyezések állományának alakulása**

	1997.XII.	1998.III.	1998.VI.	1998.IX.	1998.XII.	1998/1997
	milliárd forint					%
Hitelintézeti kihelyezés	335,6	321,7	321,2	475,4	461,7	137,6
Nem hitelintézeti kihelyezés	78,8	93,6	123,6	120,5	149,4	189,6
Összes külföldi kihelyezés	414,4	415,3	444,8	595,9	611,1	147,3
Hitelintézeti forrás*	535,3	675,4	796,5	783,2	748,3	139,8
Nem hitelintézeti forrás	347,0	362,1	376,6	381,1	395,7	114,0
Összes külföldi forrás	882,3	1037,5	1173,1	1164,3	1144,0	129,7
Nettó külföldi forrásbevonás	467,9	622,2	728,3	568,4	533,5	114,0

* Nemzetközi intézményekkel és külföldi kormányokkal együtt.

¹⁰ 1998-ban az MNB nem adott a bankoknak devizakötvény vásárlására engedélyt.

A BANKRENDSZER MÉRLEGEN KÍVÜLI TEVÉKENYSÉGE

A bankrendszer 1998. évi mérlegen kívüli tevékenysége az 1996–1997 évi tendenciától eltérően alakult. Az ok alapvetően az oroszországi válság, illetve ennek következtében a magyarországi pénz- és tőkepiacokon bekövetkezett változások. A mérlegen kívüli tételek 1998. évi növekedési üteme messze elmarad az 1996–1997-ben tapasztalttól. A hitelintézeti rendszer teljes mérlegen kívüli kötelezettségállománya (kötési névértéken) 14%-kal emelkedett (1996: 114%, 1997: 86,3%). A mérlegfőösszeg-arányos mérlegen kívüli állomány (a részvénytársasági formában működő hitelintézeteket tekintve) 44%-ra (1997: 45,5%) csökkent. Ezek az összesített mutatók a tavalyi évben különösen nem hordoznak túl sok információt, mivel egyrészt a függő és jövőbeni kötelezettségek rendkívül eltérő módon alakultak, másrészt jelentősen különböznek a két fél év folyamatai. A teljes évet tekintve a függő kötelezettségek 30%-kal

emelkedtek, míg a jövőbeni kötelezettségek közel 4%-kal csökkentek. A mérlegfőösszeg-arányos függő kötelezettségállomány 25,8%-ra (1997: 22%) nőtt, a mérlegfőösszeg-arányos jövőbeni kötelezettségállomány pedig 18%-ra (1997: 22%) csökkent 1998 végére. A tőzsdei ügyletek nyitott állománya a teljes nyitott határidős állománynak mindössze 7%-át tette ki az év végén. Ez azonban nem tipikus, mivel év végén a tőzsdei ügyletek nagy részét zárják. November végén a teljes nyitott állomány 17%-a volt tőzsdei.

Az elemzést leszűkítve a kereskedelmi bankokra, a legfontosabb számok a következő táblázatokban láthatók. (Lásd N), O) táblázat.)

1998 első félévében a hitelintézetek mérlegen kívüli tevékenységének alakulása tartotta a megelőző néhány évre jellemző dinamikáját. A teljes mérlegen kívüli állomány 33%-kal növekedett június végéig. Hat hónap alatt a függő kötelezettsé-

N) táblázat

A mérlegen kívüli tételek alakulása a kereskedelmi bankokat tekintve

	Mérlegen kívüli tételek, milliárd forint			Megoszlás, %		MKT/mérlegfőösszeg, %	
	1997	1998	Index, %	1997	1998	1997	1998
Nagybankok	1140	1353	119	47	49	31	32
Középbankok	1103	1172	106	46	42	84	70
Kisbankok	176	264	150	7	9	44	62
Kereskedelmi bankok	2419	2789	115	100	100	46	45

O) táblázat

A függő és jövőbeni kötelezettségek alakulása a kereskedelmi bankokat tekintve

	Függő kötelezettség, milliárd forint			Jövőbeni kötelezettség, milliárd forint		
	1997	1998	Index, %	1997	1998	Index, %
Nagybankok	543	757	139	597	596	100
Középbankok	585	769	131	518	403	78
Kisbankok	74	99	134	102	165	161
Kereskedelmi bankok	1202	1625	135	1217	1164	96

gek állománya 23%-kal, a jövőbeni kötelezettségek állománya pedig 43%-kal emelkedett. A függő kötelezettségek (amelyek zömében hitelkeretek és -garanciák) alakulása a hitelállomány alakulásával függ össze. Az első félévben a határidős ügyletekben valószínűsíthetően felerősödött a spekulánsok szerepe, mivel az elmúlt két évhez képest a piaci szereplők körében erőteljesebben jelent meg egy árfolyam-sáv-szélesítési várakozás.

A második félévben a függő kötelezettségek növekedési üteme visszaesett, mindössze 6%-kal növekedett az állomány. A jövőbeni kötelezettségek a júliustól decemberig 33%-kal mérséklődtek. Októberben 300 milliárdos, novemberben 60 milliárdos és decemberben 180 milliárdos csökkenés következett be. A zuhanás az oroszországi válság miatti részvényáresés és a megnövekedett árfolyam-volatilitás indukálta pozíciózárásoknak köszönhető.

Ez is mutatja, hogy a bankok által kötött határidős ügyletek egy jelentékeny része szigorúan véve nem fedezeti célokat szolgál. A második félévben a piaci kockázaton túl az ügyfélkockázat is komoly veszteségeket okozott a brókercégeknek és ezen keresztül az anyabankoknak. Az előző évekkel ellentétben 1998-ban a banki brókercégek több mint fele veszteséges volt.

A bankrendszer függő kötelezettségeinek legjelentősebb részét a kockázatmentes felmondható hitelkeret teszi ki. Általában jellemző, hogy a ténylegesen kihasznált hitelkeret a teljes állománynál jóval kisebb. Jelentősebb tételt képez még a közepes kockázatú, nem hitelhelyettesítő garanciavállalás és a szintén közepes kockázatúnak tekintett, le nem hívott rövid lejáratú hitelkeret. A jövőbeni ügyletek szerkezetében továbbra is a deviza forward és futures ügyletek túlsúlya jellemző (77%). A devizaügyletek egyébként kötelezettség- és követelésoldalra egyaránt el vannak könyvelve, így az adatszolgáltatásból nem derül ki az ügyletek vétel és eladás közötti megoszlása. Egyéb információkból valószínűsíthető, hogy a bankok vagy mérlegbeli devizaforrás-többletük árfolyamkockázatát fedezik le határidős vételi szerződésekkel, vagy a határidős vétellel kerülnek nyitott pozícióba a spekulánsokkal szemben, és azt fedezik le határidős eladással a bankközi piacon. Mindkét esetben viszonylag kockázatmentes profithoz juthatnak, alapvetően a piaci kamatok és a határidős elszámoló ár kamattartalmának különbsége, illetve a bankközi piac hatékonyabb volta (szűkebb marzs, „piacibb” kamattartalom a határidős árfolyamban) miatt. Valószínűsíthetően kisebb részt tesznek ki a bankoknál az exportáló vállalatokkal kötött fedezeti ügyletek.

A BANKRENDSZER PORTFÓLIÓJÁNAK MINŐSÉGE

A bankrendszer összes minősítendő kihelyezéseinek és vállalt kötelezettségeinek állománya 1998-ban 6887,2 milliárd forint volt, az 1997. évinél 19,7%-kal magasabb. Ezen belül a minősített követelések állománya közel 263 milliárd forintos – 58%-os – növekedést mutat, amely egyértelműen a portfólió jelentős mértékű romlásáról tanúskodik. Ebben jelentős szerepe van annak, hogy a Postabanknál és a Realbanknál a korábbi években felhalmozott rossz portfólió kimutatására, az egyes portfólióelemek reális értékelésére csak az elmúlt évben került sor, az MFB-nél pedig – részben a postabanki tranzakciók miatt – a könyvvizsgálók értékelése alapján átminősítésre került a befektetési és hitelfortfólió jelentős része. Ezért a bankrendszer portfóliójának alakulásáról pontosabb képet kapunk, ha az elemzés során e három bank adatait nem vesszük figyelembe.

A bankrendszer – a fenti három bank nélkül számított – összes minősítendő mérlegen belüli követeléseinek és mérlegen kívül vállalt kötelezettségeinek állománya az év végén 6384,6 milliárd forintot tett ki, 1997. végéhez viszonyítva 20%-kal

többet. Az összes minősített állomány ennél nagyobb mértékben – 36,7%-kal – emelkedett, ami mögött nem kis részben az orosz események, valamint az oda exportáló vállalkozások romló pénzügyi kilátásai, illetve ennek következtében a bankok szigorúbb minősítési politikája áll.

Tekintettel arra, hogy a minősített állományon belül a legnagyobb mértékű növekedés a kevésbé kockázatos külön figyelendő kategóriánál, valamint a kétes kintlévőségek kategóriájánál mutatkozik, reálisabb képet kapunk a portfólió minőségének alakulásáról, ha az egyes kategóriákhoz tartozó állományokat súlyozzuk a kategóriához tartozó céltartalékolási sáv középértékével, és az így korrigált minősített állományt viszonyítjuk az összes kihelyezés állományához. Ez esetben azt tapasztaljuk, hogy mérlegben lévő portfólió kategóriánkénti összetételében nem mutatható ki a rosszabb kategóriák felé való elmozdulás, a portfólió minősége gyakorlatilag az 1997-es szinten maradt. (Megfelelő adatbázis hiányában a mérlegen kívüli tételek esetében ezt a korrekciót nem tudjuk elvégezni.) (Lásd *P*) táblázat.)

P) táblázat
A portfólió minőségének alakulása

	1997.XII.31., milliárd forint	Megoszlás, %	1998.XII.31., milliárd forint	Megoszlás, %	98/97 %
Problémamentes	4888,6	92,8	5867,9	91,9	120,0
Külön figyelendő	240,7	4,6	337,7	5,3	140,3
Átlag alatti	44,4	0,8	65,0	1,0	146,4
Kétes	30,6	0,6	56,7	0,9	185,3
Rossz	62,4	1,2	57,3	0,9	91,8
Összes kihelyezés	5266,7	100,0	6384,6	100,0	121,2
Összes minősített	378,1	7,2	516,7	8,1	136,7
Összes céltartalék*	89,6		97,2		108,5
Céltart./összes kihelyezés	1,7		1,5		
Céltart./min. kihelyezés	23,7		18,8		

* Csak az ügyfélminősítés alapján képzett tartalékokat és az országgokázati céltartalékokat tartalmazza. Ez utóbbit teljes egészében a mérlegtételeknél vettük figyelembe.

R) táblázat
A bankcsoportok portfóliójának alakulása

	Nagybankok			Középbankok			Kisbankok			Szakosított hitelintézetek			Lakás-takarék-pénztárak		
	1997	1998	%	1997	1998	%	1997	1998	%	1997	1998	%	1997	1998	%
	milliárd forint			milliárd forint			milliárd forint			milliárd forint			milliárd forint		
Problémamentes	2550	3040	119	1846	2215	120	380	534	140	112	79	71	0	1	175
Külön figyelendő	178	243	136	27	55	203	28	35	125	8	5	67	0	0	
Átlag alatti	34	46	135	6	13	223	4	3	74	0	2	800	0	0	
Kétes	21	31	146	5	17	344	4	3	65	0	6	5600	0	0	
Rossz	49	40	82	10	9	94	3	4	148	1	4	633	0	0	50
Összes kihelyezés	2832	3399	120	1895	2310	122	419	578	138	121	96	80	1	1	133
Összes minősített	282	359	127	48	95	198	39	45	115	9	17	193	0	0	50

Az előző évvel ellentétes tendencia, hogy a minősítésbe bevont portfólión belül a mérlegen kívüli tételek állománya – az 1997. évi több mint kétszeres növekedéssel szemben – mindössze 9,5%-kal emelkedett. A mérsékelt növekedés annak köszönhető, hogy a jövőbeni kötelezettségek állománya – a korábbiakban már említett oroszországi válság miatti pozíciózárásoknak és a pozíció meg nem újításoknak köszönhetően – több mint 10%-kal visszaesett. Döntően ennek eredményeként a kihelyezésállományon belül a mérlegtételek aránya ismét növekedett, az 1997. év végi 54%-kal szemben 58%-ot tett ki az év végén.

A különböző bankcsoportokat tekintve az oroszországi, illetve a tőzsdei események hatása leginkább a nagybankok, a középbankok és a szakosított hitelintézetek portfóliójának romlásában mutatkozik meg. A minősített állomány növekedési üteme mindhárom bankcsoportnál meghaladja az összes kihelyezésállomány növekedési ütemét. Egyes bankok minősített kihelyezéseinek egy jelentős részét a kelet-közép-európai régióban (Horvátország, Észtország, Szlovákia) lévő kihelyezések és az orosz piaccal szorosabb kapcsolatban lévő vállalkozásokkal szembeni követelések alkotják. Van azonban olyan

bank is, melynek nincsenek oroszországi kintlevőségei, de a közvetett oroszországi kapcsolattal rendelkező ügyfeleknek nyújtott vállalkozói hiteleket a problémamentes állományból a minősített kategóriába sorolta.

Az előző évi tendenciákkal ellentétben jelentős mértékű portfólióromlás mutatkozik a középbankoknál, ahol az összes kihelyezésre jutó minősített állomány az 1997. évi 2,5%-ról 4,1%-ra nőtt. Néhány középbanknál a minősített állomány növekedését a minősítési, illetve monitoring rendszer átalakítása, szigorítása eredményezte. (Lásd R) táblázat.)

Bár a mérlegtételek után megképzett céltartalékok állománya összességében 28%-kal emelkedett az elmúlt évben, a minősített – az előzőekben már említett módon korrigált – portfólió céltartalékkal való fedezettsége nem változott 1997-hez képest. A mérlegen kívüli tételek közül a függő kötelezettségek után megképzett tartalékok állományában történt visszaesés, annak ellenére, hogy mind a – tőke-megfelelési mutató számításánál figyelembe vett – ügylettípus, illetve ügyfélcsoport szempontjából kockázatos állomány, mind pedig az egyedi ügyfélkockázat alapján minősített állomány növekedett 1997-hez viszonyítva.

A BANKRENDSZER EREDMÉNYE

A bankrendszer 1998-ban 139,6 milliárd forint veszteséggel zárta az évet. Ennek fő oka a Postabank, az MFB és a Realbank együttesen elért 179,8 milliárd forintos vesztesége. A Postabanknál és a Reálbanknál az 1998-ban kimutatott veszteségek több év alatt halmozódtak fel, de tényleges nagyságrendjük a bankok „kreatív számvitele” következtében éveken át rejtve maradt. Az MFB veszteségének jelentős részét – több mint kétharmadát –, a bank postabanki befektetésének leértékelődése eredményezte. Az 1998. évi jövedelemfolyamatokról ennek következtében pontosabb képet ka-

punk, ha az elemzés során a következőkben nem vesszük figyelembe e három bank adatait.

A bankrendszer – fentiek szerint korrigált – 1998. évi adózott eredménye 40 milliárd forint, az előző évinél 31,7%-kal kevesebb. Az 1997. évi 6 bankkal és 3 lakástakarékpénztárral szemben, az elmúlt évben 13 kereskedelmi bank és 3 lakástakarékpénztár zárta veszteséggel az évet, melynek együttes összege 17,5 milliárd forintot tesz ki. A banki veszteségek kialakulásában a portfólió romlásával összefüggő pótlólagos céltartalékképzés, a kamatbevételek tervezettől elmaradó mértéke, valamint a működési költségek magas aránya játszotta az elsődleges szerepet.

A bankrendszer eredményének romlása egyértelműen az év második felében következett be, miután az első félévi 41 milliárd forintos nyereséggel szemben a bankok a második félévben 1 milliárd forint veszteséget realizáltak. Mivel a bankok nettó kamat-¹¹ és jutalékjövédelme a két félévben megközelítően azonos nagyságrendű volt, az eredmény második félévi romlásában egyértelműen a céltartalékképzés játszott elsődleges szerepet. Ennek eredményrontó hatása – az első félévi 2 milliárd forinttal szemben – a második félévben 51 milliárd forintot tett ki. (Lásd S) táblázat.)

A jövedelmezőség első félévi kedvező alakulását egyrészt a bővülő tevékenységhez kapcsolódó bevételek és a portfólió kedvező megítélése határozta meg, más-

S) táblázat A bankrendszer eredménykimutatása			
	1997	1998	Index
	milliárd forint		%
Kamat- és kamatjellegű bevételek	717,5	832,1	116,0
Kamat- és kamatjellegű ráfordítások	503,9	566,5	112,4
Kamatkülönbözet	213,6	265,6	124,3
Kapott osztalék	2,8	3,5	125,0
Céltartalék-változás	-3,7	30,3	-818,9
Egyéb pénzügyi és befektetési szolgáltatások eredménye	71,0	69,6	98,0
Ebből: jutalék	43,8	54,1	123,5
Egyéb eredmény	-45,5	-32,3	71,0
Bruttó pénzügyi és befektetési szolgáltatások eredménye	245,6	276,1	112,4
Működési költségek	171,8	217,4	126,5
Pénzügyi és befektetési szolgáltatások eredménye	73,8	58,7	79,5
Egyéb, nem pénzügyi és befektetési szolgáltatások eredménye	-0,1	0,7	-700,0
Szokásos vállalkozási eredmény	73,7	59,4	80,6
Rendkívüli bevétel	29,8	33,7	113,1
Rendkívüli ráfordítás	30,3	39,7	131,0
Adózás előtti eredmény	73,2	53,4	73,0
Befizetett adó	14,5	13,3	91,7
Adózott eredmény	58,7	40,1	68,3

¹¹ Tekintettel arra, hogy a bankok a határidős ügyletek bevételeit és ráfordításait egyrészt máshol számolják el (a bevételeket kamatként, a ráfordításokat pedig az egyéb eredménytétel között), másrészt az eredménykimutatásban nem egységes módon mutatják ki, realisabb képet kapunk az eredmény alakulásáról, ha a határidős ügyleteknek, valamint az árfolyamváltozásnak az eredményét a kamatjövédellel együtt vizsgáljuk.

részt az, hogy a bankok a külföldi és a jegybanknál lévő devizaforrások konvertálásával és forrinteszközökbe való kihelezésével komoly eredményt realizáltak.

A második félévben a piaci bizonytalanságok rontották a portfólió megítélését, valamint a forint árfolyamának volatilitásnövekedése hatására a konverzióból fakadó bevételek is jelentősen csökkentek. Emellett az országgockázati céltartalékolásra vonatkozó szabályok bevezetése miatti céltartalékképzés, valamint a tőzsdei eseményekkel összefüggő – a nehéz helyzetbe került banki brókercégek és befektetési alapok miatti – veszteségek elszámolása is jelentősen rontotta a bankrendszer jövedelmezőségét.

Ehhez hozzájárult még, hogy a bankrendszer költséghatékonysága – a működési költségek bevételeket meghaladó mértékű növekedése miatt – tovább romlott.

Az eredmény 1997-hez viszonyított jelentős arányú csökkenése következtében mind a tőke-, mind pedig az eszközarányos jövedelmezőség romlott 1997-hez képest. A tőkearányos jövedelmezőség az inflációnál alacsonyabb, 9% volt év végén, az előző évinél pedig 7,7 százalékponttal kisebb. Az infláció éves átlagos ütemét elérő, illetve azt meghaladó mértéket 10 bank ért el. A bankrendszer eszközarányos jövedelmezősége 1,7%-ról 1,1%-ra csökkent. (Lásd *T) táblázat*.)

Az első félévben a kamatbevételek és a kamatozó eszközök növekedési üteme gyakorlatilag megegyezett a kamatkiadások és kamatozó források növekedési ütemével, melynek hatására a spread szinten maradt. A második félévben a kamatozó eszközök és kamatozó források átlagos állománya közel azonos mértékben változott, azonban a kamatkiadások növekedési üteme meghaladta a kamatbevételek növekedési ütemét, ami a spread újbóli csökkenését eredményezte. (Lásd *U) táblázat*.)

A bankrendszer kamatjövedelme az elmúlt évben 24,3%-kal növekedett, ez 13,3 százalékponttal magasabb, mint az 1997. évi növekedési ütem. Ha a kamatjövedelmet – a 11. l. ábrában említett okok miatt – korrigáljuk a nem kamatjellegű jöve-

T) táblázat
Az egyes bankcsoportok tőke- és eszközarányos jövedelmezősége

	%			
	ROE*		ROA**	
	1997	1998	1997	1998
Nagybankok	18,41	12,84	1,55	1,14
Középbankok	21,51	10,57	2,21	1,19
Kisbankok	5,68	-3,89	1,17	-0,37
Szakosított hitelintézetek	-0,12	-11,16	0,11	-2,32
Lakás-takarékpénztárak	-12,86	-38,55	-10,95	-12,66
Bankrendszer összesen	16,68	8,96	1,66	0,98

* Adózott eredmény / (átlagos sajáttőke-eredmény).
** Adózás előtti eredmény / átlagos eszközállomány.

U) táblázat
A spread alakulása¹²

	1997	1998. I. félév	1998	1998/1997
Kamatozó eszközök átlagos állománya, milliárd forint	3990,1	5016,9	4937,4	123,7
Kamatozó források átlagos állománya, milliárd forint	3752,7	4675,6	4595,7	122,5
Kamatbevétel, milliárd forint	717,5	412,0	832,1	116,0
Kamatkiadás, milliárd forint	503,9	275,8	566,5	112,4
Kamatbevétel/kamatozó eszköz, %	18,0	16,4	16,8	93,3
Kamatkiadás/kamatozó forrás, %	13,4	11,8	12,3	91,8
Spread, %	4,6	4,6	4,5	97,8

¹² A féléves spread számítását éves szintre vetítve végeztük el.

delmek között kimutatott határidős ügyletek 11 milliárd forintos veszteségével, illetve a devizakereskedelem és árfolyamváltás 16 milliárd forintos eredményével, akkor valamivel kisebb – 19,5%-os – növekedési ütem mutatkozik.

Az eszköz- és forrásstruktúrában végbement változások jól tükröződnek a kamatbevételek és -kiadások belső összetételének alakulásában is. (Lásd V) táblázat.)

Az év első felében bevételi oldalon a jegybanki forint-betételhelyezés növekedésével összhangban jelentősen megnövekedett az MNB-től származó kamatbevételek aránya. A hitelezésből származó kamatbevételek részaránya a hitelállomány-növekedése ellenére a hitelkamatok csökkenése következtében kissé visszaesett. A betétek után fizetett kamatok részaránya ugyanakkor a betétállomány nominális csökkenése ellenére a félévben növekedett.

A második félévben a hitelállomány mérsékelt növekedése ellenére a hitelezésből származó bevételek összege és aránya emelkedett. A növekedés döntően az éven túli lejáratú hitelek utáni kamat-

bevételeknél történt. (A rövid lejáratú hitelállomány a második félévben nominál értékben csökkent, ami az ezek utáni kamatbevétel mérsékelt növekedését eredményezte.) Az állampapír-állomány és a külföldi kihelyezések növekedésével összhangban emelkedett az ezekből származó kamatbevételek aránya is. Kiadási oldalon a betétállomány növekedése és a betéti kamatok csökkenése eredményeként az első félévhez képest a betétek utáni kamatkidadások aránya alig változott.

Az év mindkét félévére jellemző a kamatjellegű bevételekhez, illetve kiadásokhoz kapcsolódó határidős ügyletek bevételeinek csökkenése, illetve ráfordításainak növekedése.

Az egyéb pénzügyi és befektetési szolgáltatások eredményén belül a bankrendszer nettó jutalékbevételei az 1997. évi 11%-os növekedési ütemmel szemben 23,5%-kal emelkedtek, azonban a mérlegfőösszegre vetített arányuk nem változott. Az értékpapír-forgalmazás mintegy 1 milliárd forint veszteséget mutat, míg az értékpapírok árfolyamváltozása mintegy 2,6 milliárd forinttal növelte a bankrendszer eredményét.

A nem kamatjellegű jövedelmek között kimutatott devizakereskedelemből, illetve árfolyamváltozásból származó, továbbá a nem kamatjellegű tételekhez kapcsolódó határidős ügyletek eredményét a már említett okok miatt a kamatjövedelemnél vettük figyelembe.

A bankok a minősítések, illetve újraminősítések során 1998-ban 105 milliárd forint céltartalékot képeztek, ami 24 milliárd forinttal haladja meg az 1997-ben megképzett céltartalék összegét. A portfólió elemek értékesítése, a hiteltörlesztések, illetve az átminősítések következtében ugyanakkor 52 milliárd forint céltartalék felszabadításra került. Összességében a céltartalékképzés és -felszabadítás eredménycsökkentő hatása 53 milliárd forint

V) táblázat
A kamatbevételek
és kamatkidadások megoszlása

	%			
	1997	1998. I. f. év	1998. II. f. év	1998
Kamatbevétel	100,0	100,0	100,0	100,0
hitelek	38,4	38,0	41,6	39,9
értékpapírok	32,2	32,1	36,9	34,4
MNB*	14,4	16,6	12,7	14,7
pénzügyi	6,5	6,6	7,6	7,1
határidős+egyéb	8,5	6,6	1,2	3,9
Kamatkiadás	100,0	100,0	100,0	100,0
betétek	50,8	51,5	52,5	52,5
értékpapírok	23,7	5,3	5,7	5,6
MNB	5,1	3,2	2,7	2,9
pénzügyi	13,6	13,3	15,4	14,8
határidős+egyéb**	6,8	26,7	23,7	24,2

* Határidős ügyletek nélkül.

** A megváltozott adatszolgáltatás miatt 1998-ban ezen a soron szerepel az értékpapírok vételárában lévő kamat összege.

volt 1998-ban, szemben az 1997. évi 37 milliárd forinttal. A portfóliótisztítás mintegy 9 milliárd forinttal javította a bankrendszer eredményét.

A bankok üzleti költségei az inflációs rátát jóval meghaladó mértékben, 26,5%-kal emelkedtek. Miután a működési költségek növekedése jelentősen meghaladta a bruttó pénz- és befektetési szolgáltatás eredményét, a bankrendszer költ-

séghatékonysága az előző évek tendenciájához hasonlóan tovább romlott. A személyi jellegű kifizetések a létszám kismértékű csökkenése mellett 22%-kal, az egyéb működési költségek 88%-kal nőttek az előző évhez képest. A működési költségek jelentős növekedése a legtöbb banknál a fiókhálózat és a számítástechnikai rendszer fejlesztésére és az egyre magasabb marketing költségekre vezethető vissza.